Η Τηλεοπτική Πνύκα: Η Ακρόπολη σαν «Φόντο» και όχι ως Μάθημα

του John D. Pappas

Τι δεν βλέπει η σύγχρονη πολιτική στην αρχαία Αθήνα

Η πρόσφατη **ομιλία** τού Μάρκο Ρούμπιο στην Πνύκα προσέλκυσε τα φώτα της δημοσιότητας. **Ο Ρούμπιο απευθύνθηκε σε ένα διεθνές τηλεοπτικό ακροατήριο από έναν τόπο φορτισμένο με συμβολισμούς της δημοκρατίας και του δυτικού πολιτισμού, με φόντο την Ακρόπολη και τον Παρθενώνα.** Ορισμένοι είδαν στην ομιλία του Αμερικανού Υπουργού Εξωτερικών και Συμβούλου Εθνικής Ασφαλείας μια σθεναρή **υπεράσπιση** της δυτικής ταυτότητας, ενώ άλλοι την εξέλαβαν ως μια πρώιμη **κίνηση** για το προεδρικό χρίσμα των ΗΠΑ το 2028.

Όπως καταδεικνύει αυτή η ομιλία, στη σημερινή πολιτική ρητορική η Κλασική Ελλάδα συχνά λειτουργεί ως μια εύχρηστη δεξαμενή συμβόλων για τη δημοκρατία, την ελευθερία, την καινοτομία και τη αμυντική ισχύ. Λιγότερο συχνά επισημαίνονται **οι προειδοποιήσεις των αρχαίων προγόνων μας για την τυφλή φιλοδοξία,** την ιμπεριαλιστική βία και τη στρατηγική υπερεπέκταση. Έτσι, ένας πολιτισμός που στοχάστηκε βαθιά τους κινδύνους της εξουσίας μετατρέπεται σε προπαγανδιστικό εργαλείο ρητορικής αυτοεπιβεβαίωσής της.

Χάνοντας το μέτρο

Η Αθήνα του 5ου αιώνα π.Χ. ήταν ένα κέντρο πολιτιστικής και πολιτικής πρωτοπορίας. Ταυτόχρονα όμως ήταν μια ιμπεριαλιστική δύναμη που επέβαλλε τη θέλησή της σε άλλες ελληνικές πόλεις. Η ιστορία της Κλασικής Αθήνας δεν χωρά ούτε σε ένα εξιδανικευμένο δημοκρατικό πρότυπο ούτε σε μια απλουστευτική αφήγηση γεωπολιτικής ισχύος.

Το **μέτρον**—η αναλογία και η αναγνώριση των ορίων—βρίσκεται στον πυρήνα της ελληνικής ηθικής και πολιτικής σκέψης, σύμφωνα με την οποία κάθε επίτευγμα γίνεται επικίνδυνο όταν η φιλοδοξία υπερβαίνει τα όριά της. Αντίστοιχα, η ὕβρις δεν σημαίνει απλώς αλαζονεία. Δηλώνει και την καταχρηστική άσκηση ισχύος, την παραβίαση ορίων και την αήθη προσβολή των άλλων.

Όταν η σημερινή πολιτική ρητορική υμνεί το αρχαίο αθηναϊκό μεγαλείο, αποσιωπώντας αυτές τις αντιφάσεις, υποβιβάζει μια σύνθετη ιστορική εμπειρία σε ένα μονόπλευρο αφήγημα δυτικής κυριαρχίας.

Από τον Επιτάφιο στον λοιμό των Αθηνών

Η επιλεκτική ανάγνωση της ιστορίας φαίνεται καθαρά στον τρόπο με τον οποίο επικαλούμαστε σήμερα τον Επιτάφιο του Περικλή, το εμβληματικό κείμενο

προβολής της αθηναϊκής δημοκρατίας και ηγεμονίας. Εκφωνήθηκε τον πρώτο χειμώνα του Πελοποννησιακού Πολέμου (431/430 π.Χ.) και διασώθηκε από τον Θουκυδίδη.

Δεν ήταν, ωστόσο, μια ουδέτερη, αντικειμενική περιγραφή της αθηναϊκής κοινωνίας. Διά της ομιλίας του, ο Περικλής επεδίωκε να τιμήσει τους νεκρούς του πολέμου, να παρηγορήσει τους συγγενείς, να διασφαλίσει την πολιτικο-κοινωνική συνοχή, και να δικαιολογήσει τις αιματηρές θυσίες που απαιτούσε ο χειρότερος εμφύλιος πόλεμος της Κλασικής Ελλάδος.

Ο Θουκυδίδης εντάσσει αυτή την ομιλία σε ένα πλαίσιο που ξεγυμνώνει τις αντιφάσεις της αθηναϊκής ισχύος. Η αντίθεση γίνεται έντονη καθώς στο κείμενο ακολουθεί η περιγραφή τού λοιμού που έπληξε την Αθήνα ύστερα από λίγους μήνες, το 430 π.Χ. Τότε ο συνωστισμός των προσφύγων μέσα στα πολιορκούμενα τείχη της πόλης είχε ως συνέπεια μια θανατηφόρο επιδημία που αποδεκάτισε το ένα τρίτο των Αθηναίων, συμπεριλαμβανομένου και του Περικλή το 429 π.Χ.

Με αυτή την αφηγηματική εναλλαγή των γεγονότων, ο Θουκυδίδης αναδεικνύει ότι η πολιτική αυτοπεποίθηση και η ρητορική μεγαλαυχία δεν καταργούν τους υλικούς περιορισμούς ούτε προστατεύουν από αιφνίδιες ανατροπές της ιστορίας. Χρειάζεται επομένως να διακρίνουμε τα πολιτικά ιδεώδη από τα εξιδανικευμένα εθνικά αφηγήματα.

Η Σφαγή της Μήλου: το τυφλό σημείο του πολιτικού ρεαλισμού

Οι αντιφάσεις της αθηναϊκής δημοκρατίας γίνονται ακόμη πιο σκοτεινές στην περίπτωση της Μήλου. Το 416 π.Χ., η Αθήνα εξεστράτευσε εναντίον του νησιού επειδή οι φιλειρηνικοί του κάτοικοι ήθελαν να μείνουν ουδέτεροι στην εμφύλια διαμάχη Αθηνών-Σπάρτης. **Ο περίφημος «Διάλογος των Μηλίων» στον Θουκυδίδη αποτελεί μια από τις πιο ανατριχιαστικές ανατομίες ανεξέλεγκτης βίας στην παγκόσμια ιστορία.** Οι Αθηναίοι απέρριψαν κυνικά κάθε επίκληση δικαιοσύνης και ηθικής από τους Μηλίους. Οι επιτιθέμενοι πολίτες της Αθηναϊκής δημοκρατίας συνόψισαν επιγραμματικά τις διαθέσεις τους κατά των αμυνομένων με τη γνωστή παροιμιώδη φράση: «οι ισχυροί κάνουν όσα τους επιτρέπει η δύναμή τους και οι αδύναμοι υπομένουν όσα πρέπει». Κατά συνέπεια, οι ενήλικες άνδρες της Μήλου σφαγιάστηκαν ανηλεώς και τα γυναικόπαιδα πουλήθηκαν ως δούλοι.

Η Σφαγή της Μήλου αποκαλύπτει το μεγάλο παράδοξο μιας Αθήνας που υπερασπιζόταν την ελευθερία στο εσωτερικό της, ενώ την αρνιόταν δι**ά της ωμής βίας σε όσους βρίσκονταν έξω από την επικράτειά της.** Οι δημοκρατικοί θεσμοί της πολυθρύλητης αρχαίας Αθήνας δεν απέτρεψαν την ακραία της βαρβαρότητα, ούτε διασφάλισαν τη σύνεση στην εξωτερική πολιτική.

Ούτε ο Θουκυδίδης δικαιώνει τον κυνικό πολιτικό ρεαλισμό, καθώς στα μετέπειτα κεφάλαια του ιστορικού του αφηγήματος ξεδιπλώνει τη δραματική μοίρα των δραστών εκείνου του εγκλήματος. Συντρίβοντας ή και αφανίζοντας έναν ασθενέστερο αντίπαλο, ο ισχυρός μπορεί να επιβάλει την θέλησή του βραχυπρόθεσμα, χωρίς όμως οι βαρβαρότητές του να υπηρετούν τα μακροπρόθεσμα συμφέροντά του.

Η ὕβρις και τα όρια της ισχύος

Πράγματι, μόλις έναν χρόνο μετά την Σφαγή της Μήλου, η Αθηναϊκή δημοκρατία, παρασυρόμενη λαϊκιστικά από μεγαλομανία, παρότι ήταν πλέον αποστερημένη ηθικού ερείσματος, ξεκίνησε τη Σικελική Εκστρατεία (415–413 π.Χ.). Εκεί ο αθηναϊκός στρατός και στόλος αφανίσθηκαν. Η απώλεια 30.000 Αθηναίων στη

Σικελία αποδυνάμωσε δραματικά την πόλη των Αθηνών, που αναγκάστηκε τελικά να συνθηκολογήσει με τη Σπάρτη (404 π.Χ.). Κατά συνέπεια έχασε την ηγεμονία της τότε και έκτοτε.

Δηλαδή η οριστική κατάρρευση της αθηναϊκής ισχύος ήρθε μόλις τρεις δεκαετίες μετά την ολοκλήρωση του Παρθενώνος, ενός μνημείου που με την αρχιτεκτονική του εξέφραζε το ελληνικό ιδεώδες του μέτρου.

Θα ήταν, ωστόσο, μάλλον απλοϊκό να ερμηνεύσουμε τη συντριβή της δημοκρατικής Αθήνας ως νομοτελειακή θεία δίκη για την αυτοκρατορική της αλαζονεία. Στρατηγικά λάθη, η αντίσταση των αντιπάλων και πολιτικές αποφάσεις συνέβαλαν στην καταστροφή. **Ούτε η νέμεσις—η πτώση που συχνά ακολουθεί την υπέρβαση των ορίων—πρέπει να αντιμετωπίζεται ως αυτόματος ηθικός νόμος της ιστορίας.** Η αλληλουχία όμως των γεγονότων φωτίζει έναν διαχρονικό κίνδυνο: η επιτυχία μπορεί να τυφλώσει τους ηγέτες και να τους κάνει να υποτιμήσουν τα εμπόδια και τους κινδύνους, συγχέοντας την πρόσκαιρη υπεροχή με τον απόλυτο έλεγχο επί μελλοντικών εξελίξεων—το κλασικό σύνδρομο της ἄτης.

Εδώ βρίσκεται η σημασία της ὕβρεως σήμερα. **Ως κλασική έννοια, μας προειδοποιεί ότι η κρίση αλλοιώνεται και η σωφροσύνη καταλύεται όταν η εξουσία σταματά να αναγνωρίζει τα όριά της.** Η οικονομική κυριαρχία, η τεχνολογική πρωτοπορία και η στρατιωτική υπεροχή μπορούν να δημιουργήσουν την ψευδαίσθηση μιας μόνιμης εθνικής ή και φυλετικής ανωτερότητας, ενώ στην πραγματικότητα αποτελούν συγκυριακά και εύθραυστα επιτεύγματα, που είναι ευάλωτα στις αλλαγές των συνθηκών.

Γιατί ο Θουκυδίδης αξίζει όσο και ο Πλάτων

Όταν οι σύγχρονοι πολιτικοί επικαλούνται την αρχαία Ελλάδα, προτιμούν συνήθως να αναφέρονται στα φιλοσοφικά ιδεώδη και τους θεσμούς της. Πράγματι, Ο Πλάτων και ο Αριστοτέλης προσφέρουν ανεκτίμητα εργαλεία για να κατανοή-σουμε τη δικαιοσύνη και το πολίτευμα. Όμως δεν αποτελούν ολόκληρη την εικόνα.

Ο Θουκυδίδης φωτίζει την άλλη, εξίσου αναγκαία πλευρά της ιστορίας: πώς ο φόβος και η φιλοδοξία θολώνουν το μυαλό και πώς ολόκληρες κοινωνίες αυτοπαγιδεύονται από τις ίδιες τις επιλογές τους. Ο Θουκυδίδης δεν γράφει ένα διδακτικό παραμύθι όπου οι Αθηναίοι πολίτες τιμωρούνται για τις αμαρτίες τους. Εξετάζει πώς αλληλεπιδρούν τα πολιτικά πάθη, τα συγκρουόμενα συμφέροντα και οι στρατηγικές επιλογές. Επί πλέον καταδεικνύει πώς η εικόνα που έχει μια κοινω-νία για τον εαυτό της μπορεί να απέχει παρασάγγας από τις πραγματικές της δυνατότητες και συμπεριφορές.

Παράλληλα, την ίδια εποχή, οι Μεγάλοι Τραγικοί υπενθύμιζαν ότι ούτε οι ευγενείς προθέσεις ούτε τα μεγάλα επιτεύγματα εγγυώνται ορθή κρίση. Οι ήρωές τους συχνά αυτοκαταστρέφονται επειδή αδυνατούν να αναγνωρίσουν τα όρια της δικής τους οπτικής.

Ανακτώντας την πραγματική αξία της Πνύκας

Σε αυτό το πλαίσιο, η αρχαία Αθήνα δεν προσφέρει έτοιμες συνταγές για τη σύγχρονη εξωτερική πολιτική. Οι ιστορικές συνθήκες ήταν τότε διαφορετικές και κάθε άμεση αναλογία και αναγωγή στο σήμερα χρειάζεται προσοχή. Ωστόσο η εμπειρία της αναδεικνύει εντάσεις που εξακολουθούν να διαμορφώνουν την πολιτική, όπως φιλοδοξία και αυτοσυγκράτηση, ελευθερία και κυριαρχία, ασφάλεια και κατάχρηση εξουσίας.

Μια πολυδιάστατη αποτίμηση της Κλασικής Αθήνας αναγνωρίζει όχι μόνο τα επιτεύγματα αλλά και τις αυτοκαταστροφικές τάσεις της δημοκρατίας της, **όπως**

επίσης και τη βία της ιμπεριαλιστικής της πολιτικής. Πρακτικά, η διαχρονική αξία του ιστορικού της καταπιστεύματος δεν έγκειται στο να προσφέρει σε σύγχρο-νους ηγέτες ένα κολακευτικό πιστοποιητικό προγονικής ανωτερότητας, αλλά στο ότι τους καλεί να αναλογιστούν τα όρια της δύναμής τους αναστοχαζόμενοι τις αντιφά-σεις της εξουσίας και της ανθρώπινης ύπαρξης.

Επομένως μια πολιτική ομιλία στην Πνύκα θα ήταν περισσότερο χρήσιμη εάν, μαζί με τα επιτεύγματα της αρχαίας Αθήνας, τολμούσε να αγγίξει και τις σκοτεινές πλευρές της Κλασικής Ελλάδος, μαζί με τα δύσκολα ερωτήματα της ελληνικής φιλοσοφίας και τα ακανθώδη ζητήματα της αρχαίας τραγωδίας, **ώστε να βοηθήσει τις σύγχρονες κοινωνίες να αναγνωρίζουν τα σημάδια της ὕβρεως πριν να είναι αργά.**

Το άρθρο αποτελεί ελεύθερη απόδοση στην ελληνική του πρωτοτύπου στην αγγλική που δημοσιεύθηκε στο LSE International History του London School of Economics (LSE) την 28/10/2026, με τίτλο «The Hubris of Power on the Pnyx: Why Modern Politics Misreads Classical Athens».